

Dzieje wsi Istebna

Autor: Agnieszka Piotrowska

Istebna jest najstarszą spośród trzech wsi tzw. Beskidzkiej Trójwsi. Jej początki sięgają prawdopodobnie XVI w., kiedy istniała w tym miejscu pasterska osada wołoska, do której w XVII wieku przybywała ludność z dolin. Nazwa wsi pojawiła się po raz pierwszy w spisie powinności z 1577 roku, jako opłata z łąki istebniańskiej, a następnie już jako Istebna w Urbarzu Księstwa Cieszyńskiego z 1621 roku. Opowieść ludowa wiąże tę nazwę z zakonikiem, który osiadł tu jako pustelnik i zasłynął z dobrych uczynków. Na zamku cieszyńskim miano o nim mówić po łacinie (!) *Iste bene facere* 'on dobrze czyni', a od dwóch pierwszych słów miałyby pochodzić nazwa Istebnej. W rzeczywistości nazwa ta wywodzi się od rzeczownika izba (< psł. *istJba), który jeszcze w XV-XVI wieku miał postać istba (sprzed uproszczenia grupy spółgłoskowej -stb-, po którym nastąpiło udźwięcznienie s przed b), w XVI wieku istniał także przymiotnik istebny (por. Malec 2003). Być może nazwa Istebna została przyniesiona przez osiedlającą się tu ludność z Orawy, gdzie już w XIII wieku istniała miejscowość Istebne. Urbarz Księstwa Cieszyńskiego z 1621 roku określał powinności tutejszych osadników, którzy mieli wyrabiać gonty i spławiać drewno Olzą (od 1643 roku). Podstawowym zajęciem mieszkańców aż do XIX w. było pasterstwo, zapoczątkowane przez osadników wołoskich. Zniesienie poddaństwa i uwłaszczenie (1848 r.) spowodowało, że właściciele ziemscy zaczęli dążyć do ograniczenia serwitutów pastwiskowych i leśnych. Biedniejsi górale zostali przez to zmuszeni do szukania innych możliwości zarobku, m.in. w górnictwie, niektórzy wyjeżdżali „za chlebem” za granicę, przede wszystkim do Stanów Zjednoczonych. W Istebnej długo nie było kościoła, dopiero w 1779 roku powstał tu kościół filialny. W 1793 roku powołano probostwo w pobliskim Jabłonkowie. W XVII i pierwszej połowie XVIII wieku na terenie Istebnej rozwijała się hodowla bydła oraz związane z nią bezpośrednio sałasznictwo. Gmina w Istebnej powstała w 1702 roku. Na pieczęci gminy umieszczono kozę obgryzającą drzewo, co miało symbolizować długoletnią walkę zarządu dóbr z hodowlą kóz w lasach, zakończoną na początku XIX wieku. W 1748 roku wyszło zarządzenie cesarskie nakazujące sprzedaż łąk, zrębów i pól położonych wśród lasów, na których wolno było wypasać – po opłaceniu czynszu – bydło wałaskie. Dzięki temu sałasznictwo rozwijało się jeszcze prężniej. Górale trzymali zazwyczaj większe ilości bydła niż podawały spisy, zdarzało się też, że powiększali łąkę, wyrabując przylegający do niej las (tzw. „przyrobiska”). Rozwój sałasznictwa i dążność Komory do wynajmu terenów śródleśnych stały się przyczyną zatargów między góralami a Komorą Cieszyńską. Wskutek rozwoju gospodarki leśnej w drugiej połowie XVIII wieku pogorszyła się sytuacja sałasznictwa, gdyż bardziej opłacalna okazała się gospodarka leśna niż czynsz, który płacili górale. Wyszła na przykład ustawa nakazująca zalesianie przynajmniej połowy wyciętego terenu. Zarząd Komory zaczął dążyć do komasacji lasów. Po zniesieniu poddaństwa i uwłaszczeniu chłopów (1848), wskutek tzw. regulacji serwitutów zaczęło zanikać sałasznictwo (Sałas na Małym Dupnym został zlikwidowany w 1923 r., w drugiej połowie XIX wieku polikwidowano pozostałe sałasze należące do Istebnej). W czasie II wojny światowej, kiedy Istebna znalazła się w III Rzeszy wzrosła hodowla owiec, ponieważ Niemcy ich nie zabierali, były też kłopoty z kupnem odzieży, więc wrócono do wyrobu samodzielaków. W 1947 roku w Istebnej były trzy sałasze. W 1919 roku decyzją konferencji w Spa Śląsk Cieszyński został podzielony – Istebna została przyznana Polsce, natomiast Jabłonków będący centrum regionu, przypadł ówczesnej Czechosłowacji. Po podziale Czechosłowacji w 1993 roku Jabłonków leży w Czechach. W Istebnej kręcono film "Czterej pancerni". O tych wydarzeniach opowiada Anna Bury (zapis: A. PIotrowska, weryfikacja zapisu: Z. Greń):
 {vm}T765.mp3|L{/vm} Aj tu n|agrywali tych p|ancernych. Nó tych, tych, Czterech pancernych i pies, co tu nagrowali. Nó tóż’ tam, ta, {tt}młoduca ‘panna młoda’|młoduca{/tt}, co tam wystympuje, tóż’ miała mój strój. Bo jo, wtedy jo, wtedy tu ból taki zespół g|óralski i jo była ki|erownikiem tego z|espołu. No i uni prziszli, prziszli, a pr|acowałach n|a pocz’cie. I uni przisz’li na pocz’teym, i tyn ki|erownik, n|azywoł sie Brajtkop, i pytoł, czy by nasz zespół móg w tej ost..., mozie ście kiejsi panie w|idziały tóm |ostatniom czynś, ta |ostatnio czynś była tu nagrywano, w j|Istebnej, w J|aworzince, w K|óniakowie. No i to. I tóż. I czy by nasz zespół móg w tym brać udział, tam ty śpiemy a tyn. Tóż my sie zg|odzili, bo uni dobrze p|acili. No i tóż’ zespół, tyn zespół, co jo go pr|owadziłam, tóż tam w tym broł udział, tam co spiywajóm ty, tem... . Tam moja, moje córki dwie wystympowały, też i jo. No i tóż to tu nagrywali, no. Dane za: Maria Malec, Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski, Warszawa 2003. M. W. Wanatowicz: Historia społeczno – polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego w latach 1918-1945, Katowice 1994.